

Izrael a palestinská území po 11. září 2001

MAREK ČEJKA, DÁŠA NEDOROSTKOVÁ

Události 11. září 2001 bývají i s mírným odstupem času považovány ve světovém politickém dění za přelomové, a to z mnoha hledisek. Daly novou hodnotu světovým demokraciím (společný boj proti terorismu), do určité míry daly podnět k uzavření či posílení spojenectví, která v minulosti příliš vřelá nebyla (např. USA a Rusko), přinutily i velmi rozporuplné režimy (Írán, Irák, Libye), aby se k terorismu oficiálně vyjádřily a do jisté míry také více rozkryly podstatu dosud latentního sporu mezi tzv. „bohatým severem“ a „chudým jihem“. Poukázaly také na soudobé dimenze konfliktu kultury „západní“ na straně jedné a kultury „islámské“ či „arabské“ na straně druhé, a obecně též vzbudily větší zájem o dění v těchto oblastech.

Teroristické útoky na USA se také nemohly nepromítnout do tak exponované oblasti světa, jako je Blízký východ, konkrétněji do dění v Izraeli a na palestinských územích. Jelikož se jedná o oblast z hlediska politické vědy a věd jí příbuzných více než zajímavou, pokusíme se v naší studii dění v tomto regionu ve spojitosti s teroristickými útoky na USA odborně uchopit a okomentovat. Pro ucelenost obrazu připojujeme i komentář k aktuálnímu stavu věcí v regionu, včetně popisu některých základních jevů, které jsou pro pochopení situace nezbytné (např. fenomén osadnictví, palestinství extremisté, role USA na Blízkém východě). Naším úmyslem je rovněž upozornit na informování o dění ve zdejšímu regionu, kdy se obzvláště v našich médiích velmi často objevují zprávy a komentáře o blízkovýchodním dění bez přihlídnutí k hlubším faktům a souvislostem, či napsané bez relevantnější vlastní zkušenosti se zdejšími poměry. Až na výjimky se tak v českých médiích objevují hlavně kompilace nejružnějších agenturních a novinových zpráv a také propaganda; u některých nejmenovaných našich autorů si můžeme být již před přečtením jejich článku takřka jisti jejich tendencí. V neposlední řadě nás k napsání této studie vedl i nedostatek kvalitní odborné literatury týkající se blízkovýchodní problematiky u nás.¹

1. Situace v regionu v době atentátů a bezprostřední reakce

V době, kdy se uskutečnily teroristické útoky v USA, se izraelsko-palestinské vztahy nacházely v hluboké krizi: na palestinských územích již téměř rok trvala *Intifáda al-Aksa* (nebo také Druhá intifáda), čili tzv. „lidové povstání proti izraelské okupaci.“²

Izraelský premiér *Ariel Šaron* (současný předseda pravicové strany *Likud*) důsledně dostal svému image jestřába, který má své představy o případném izraelsko-palestinském vypořádání – tj. značně odlišné od předchozích premiérů Rabina, Perese a Baraka (a do určité míry i Netanjahua). Autorita prezidenta Palestinské samosprávy *Jásira Arafata* mezitím postupně oslabovala na úkor islámských extremistických hnutí, především *Hamásu* a *Islámského džihádu*. Americká administrativa – a spolu s ní v zásadě všichni hráči v tomto konfliktu – oficiálně

přestala hovořit o „izraelsko-palestinském mírovém procesu“ a začala používat neutrálnější termín „mírová jednání“.³

Po teroristických útocích na USA jak izraelské, tak palestinské vedení atentáty oficiálně odsoudily. Od Izraele to byl zcela přirozený a očekávaný krok, neboť USA jsou největším a nejdůležitějším izraelským spojencem. I Jásir Arafat rovněž ve velmi krátkém čase teroristické činy odsoudil. V televizních záběrech natočených bezprostředně po útocích na World Trade Center bylo patrné jeho upřímné zděšení. Svou pozici později ještě potvrdil v rámci různých „mediálně vděčných“ záběrů – např. když daroval krev obětem v New Yorku. Celkový postoj palestinského vedení však v počátcích úplně jednoznačný nebyl. Zjednodušeně se ale dá říci, že zvítězil pragmatismus. Palestinci poučení špatnou volbou z doby války v Zálivu, kdy J. Arafat vyjádřil podporu Saddámu Husajnovi, si uvědomili, že si již nemohou dovolit ztratit podporu veřejného světového mínění, již požívají v současnosti. Správnost jejich volby – byť zpětně – potvrdila i podpora velké části arabských, resp. muslimských zemí politice USA. Tyto skutečnosti se posléze odrazily i při sestavování protiteroristické aliance USA: Palestinci byli zahrnuti (alespoň morální podporou) do koalice, naopak Izrael byl vyzván pouze k tiché podpoře (podobně jako v případě války v Zálivu), neboť jeho otevřenou účast by většina arabských států, jejichž spojenectví je pro USA nezbytné, jen stěží snesla.

Za povšimnutí stojí reakce palestinského vedení na první veřejné prohlášení Usámy bin Ládina ze dne 7. října 2001 k útokům na USA, ve kterém mj. prohlásil, že „*Spojené státy nebudou žít v klidu, dokud nezavládne mír v Palestině*“ a „*USA mohou svou podporou Izraele za utrpení Palestinců*“ (podrobně se k tomuto tématu vyjádřil i ve svých dalších projevech nahraných na videokazetách)⁴. Nezůstalo bez povšimnutí, že palestinské vedení s reakcí na toto vyjádření váhalo. Jako první vyjádření se tak světovým médiím dostalo prohlášení *Hannán Ašráwiové*, řadové členky Palestinské legislativní rady (parlamentu) a předsedkyně nevládní organizace MIFTAH zabývající se lidskými právy na palestinských územích, která slova bin Ládina odsoudila s tím, že se palestinské otázky pouze snaží využít ve svůj prospěch, aniž by mu doopravdy šlo o jádro věci. Teprve o několik hodin později se v podobném duchu vyjádřil i palestinský ministr pro plánování a mezinárodní spolupráci (což je palestinská obdoba ministra zahraničních věcí) *Nábil Šás*.

Pro islámské fundamentalistické skupiny ztělesňují USA „velkého Satana“ a představují pro ně hlavně to, čím islám (alespoň v jejich interpretaci) nejvíce opovrhuje: totiž vůdce „zkaženého západního světa“. Spojené státy jsou sice nejdůležitějším politickým a vojenským partnerem „malého Satana Izraele“, domníváme se však, že pokoušet se srovnávat podstatu izraelsko-palestinského konfliktu s teroristickými činy proti USA je značně zkreslující. Terorismus vyvíjený vůči USA sice do určité míry pramení z jeho podpory Izraeli, ale není příčinou hlavní. Tou je v případě USA hlavně globální postavení Spojených států jako nositele hodnot západní (tj. „zkažené“) civilizace a zároveň jeho ztělesnění jako jediné současné akceschopné supervelmoci, zatímco u Izraele jsou motivy teroristických skupin odlišné (tomuto tématu se podrobněji věnujeme v části 3.).

Co se týče reakce prostých obyvatel jednotlivých etnik na útoky v USA, převládalo na izraelské straně upřímné zděšení, soucit a smutek, a to nejen proto, že pouto spojenectví mezi USA a Izraelem je pociťováno Izraelci velmi silně, ale také proto, že nezanedbatelná část Izraelců má americké občanství, má v USA příbuzné, přátele či kolegy. Na druhé straně mnozí Izraelci měli určitý pocit zadostiučinění v tom smyslu, že i jinde ve světě lidé zakouší na vlastní

kůži, co to znamená terorismus, a že i jinde na světě zavádějí přísná bezpečnostní opatření, která v Izraeli již dávno fungují.

Ani většina palestinského obyvatelstva se s atentáty neztotožnila, byť Palestinci USA coby největšího dodavatele zbraní a hlavního spojence Izraele obecně příliš v lásce nemají. Zprávy o Palestincích oslavujících útoky ukazované světovými médii byly značně zkreslující, neboť se jednalo prakticky o jediný stále opakovaný záběr několika desítek jásajících lidí, což samo o sobě nemůže stačit jako důkaz masové podpory. Není však bez zajímavosti, že podobné scénky se odehrávaly i v různých evropských městech a také u nás, kde fotbaloví fanoušci vytvořili podobný obrázek.⁵

Pro úplnost je ale třeba dodat, že kromě stále opakovaného výše zmíněného záběru (natočeného ve Východním Jeruzalémě, který spadá pod plnou pravomoc Izraele) se bezprostředně nato konaly ve dvou palestinských lokalitách v Nábulusu a Dženínu několikatisícové protinládínovské demonstrace. Palestinská policie zabránila cizím novinářům na tyto akce přístup – poučena zkreslením již popsaného záběru. To Palestincům vyneslo kritiku za omezování svobody tisku. Počátkem října došlo k podobným demonstracím v pásmu Gazy, kterých se zúčastnili především obyvatelé místních uprchlických táborů (v těchto táborech je životní situace více než hrozná a zdejší lidé se tak velmi snadno stávají přívrženci extremistických organizací jako *Hamás* a *Islámský džihád*, jež tyto demonstrace organizovaly). Při těchto demonstracích však palestinská policie zasáhla proti demonstrantům velice razantně, přičemž novinářům byl umožněn svobodný přenos informací. Došlo vůbec i k prvnímu usmrcení palestinských demonstrantů vlastní palestinskou policií.⁶ Tento fakt jenom dále zvětšil nebezpečí v již velmi křehké palestinské vnitropolitické situaci: ztrátu popularity, resp. vlivu a moci J. Arafata na vlastní obyvatelstvo a rozkol mezi jeho jednotlivými složkami (viz dále část 4.).

2. Šaronova epocha

Devětadvacátá izraelská vláda vedená Arielem Šaronem zahájila své funkční období v březnu 2001, tedy necelý půlrok před záříjovými teroristickými útoky na USA. Kromě skutečnosti, že tato vláda působí v období ztřeštěné vnitropolitické i zahraničněpolitické situace, vyznačuje se i četnými dalšími specifiky: podobně jako když vystřídal v roce 1996 Benjamin Netanjahu Šimona Perese, došlo k diametrální změně politiky v oblasti mírového procesu. Po více než desetiletí se též jedná o vládu národní jednoty⁷ (tj. velké koalice pravicového bloku vedeného stranou *Likud* s levicovým blokem vedeným *Stranou práce*). Tato vláda je rovněž poslední izraelskou vládou, jejíž premiér byl zvolen přímo voliči.⁸ Původním cílem tohoto ve světě ojedinělého mechanismu přímé volby premiéra byla stabilizace izraelské politické scény. Jeho skutečným důsledkem však byl spíše opak.⁹ Z tohoto důvodu byl počátkem roku 2001 v Knesetu navržen zákon o zrušení přímé volby premiéra, který byl již schválen, takže dojde k návratu ke klasickému ustanovení hlavy vlády, kdy ji bude sestavovat předseda vítězné strany, respektive ten, kdo bude mít největší šance na její sestavení.

Nejvíce pozoruhodná na současné vládě je však zřejmě postava samotného premiéra. Ještě před dvěma lety by se v Izraeli jevilo zvolení Ariela Šarona premiérem jako nemožné, a to hlavně pro jeho kontroverzní a velmi radikální politické názory. Po vypuknutí Intifády al-Aksa¹⁰ se Šaronovi povedlo dříve nemožné a porazil v premiérských volbách značným rozdílem Ehuda Baraka.¹¹

Není účelem tohoto článku zabývat se Šaronovým životopisem, nelze však opomenout jeho roli úspěšného generála, jenž obsadil v jomkipurské válce Suez. Zároveň však byl také jednou z osob shledanou izraelskou Kahaneho vyšetřovací komisí jako nepřímo spoluzodpovědnou za masakr civilistů v palestinských uprchlických táborech *Sabra* a *Šatila* během libanonského tažení (izraelské jednotky pod Šaronovým velením proti masakru nezasáhly, ač mohly), následkem čehož musel Šaron odstoupit z funkce ministra obrany.¹² Je rovněž považován za jednoho z hlavních propagátorů politiky osadnictví. Šaron byl vždy velmi oblíbený politik mezi částí sympatizantů pravice, včetně krajní. Mezi umírněnými Izraelci a Palestinci byl však obecně považován za postavu více než neoblíbenou. Jeho zvolení v premiérských volbách na počátku roku 2001 tak sice lze přičíst do jisté míry vyostřené vnitropolitické situaci a krizi v řadách levice, avšak hlavně radikalizaci značného množství izraelských voličů a jejich odklonu směrem doprava.¹³

Po vítězství v premiérských volbách Šaron však zvolil možnost velké koalice se Stranou práce. Vláda složená převážně z pravice by byla ve vyhrocené politické situaci intifády neúnosná. Za stávající značné fragmentace izraelské stranickopolitické scény by byl koaliční potenciál náboženských stran příliš nadhodnocený. Takto sice v Šaronově vládě náboženské strany participují, jejich postavení však není tak klíčové jako v případě pravicové koalice.

Vláda národní jednoty je velmi pestrobarevná: kromě ministrů za sefardskou ultraortodoxní stranu *Šás* (současný předseda Šásu *Eli Jišaj* zastává důležitý post ministra vnitra) v ní plní roli ministra turismu zástupce ultrapravicové strany *Moledet* (v současnosti *Benny Elon* na místě zavražděného *Rechavama Ze'eviho*). Tři klíčová ministerstva obsadila levicová Strana práce. Funkci ministra obrany zastává *Benjamin „Fouad“ Ben Eliezer* (v Izraeli je mnoho politiků známo mezi veřejností spíše pod svými přezdívkami, které jsou pak uváděny i v tisku a literatuře)¹⁴, který byl nedávno zvolen předsedou Strany práce a je i zde považován za „jestřába“. Úlohy ministra zahraničí se zhostil *Šimon Peres* a ministrem financí je *Silvan Šalom* z Likudu. Právě Peres je ve vládě vedle Šarona nejvýznamnější postavou. Vzájemná spolupráce mezi těmito politiky je velmi složitá kvůli jejich značné ideologické rozdílnosti. Šimon Peres je ve světě populární svým image „charismatického mírotvorce“ a „nejbližšího spolupracovníka Jicchaka Rabina“ a v Izraeli samotném rovněž jako dlouholetý ideologický oponent Ariela Šarona. Ten je, jak už bylo řečeno, obecně považovaný za politického „jestřába“ a ve světovém mínění příliš oblíben není. Přestože se Peres s Šaronovými názory i s praktickým řešením současných izraelsko-palestinských vztahů mnohdy jen obtížně ztotožňuje a vystupuje v této věci často kriticky, jeho osobní účast ve vládě značně přispívá – bezpochyby i přes jeho upřímné přesvědčení, že se tak děje v zájmu dobra věci – k menší kritičnosti světa vůči Šaronově vládě i vůči premiérově osobě samotné. Peres tak vystupuje v očích světové veřejnosti jako „good guy“. A je to on, kdo se setkává s Arafátem (když mu to premiér povolí) a kdo kritizuje tvrdé postoje Ariela Šarona („bad guy“) vůči Palestincům a kdo vyhrožuje vystoupením z koalice. Je to rovněž on, kdo hovoří na světových fórech tak, jak si to publikum přeje slyšet. Nelze se zbavit dojmu, že Peres chápe svou účast ve vládě jako poslední šanci aktivně zasáhnout do blízkovýchodního dění, neboť už je relativně vysokého věku (78 let). Dalším faktorem, který Perese zřejmě k jeho kroku vedl, byla osobní satisfakce za politické porážky v nedávné minulosti. První přišla krátce po Rabinově smrti v roce 1996, kdy jej v premiérských volbách jen o nepatrnou setinu procenta porazil *Benjamin Netanjahu*, o pár měsíců později ho ve stranických volbách porazil *Ehud Barak* a naposled v roce 2000 byl na půdě Knesetu prezidentem zvolen *Moše Kacav*, vcelku bezvýznamný politik z Likudu.

Samotná Strana práce se v současnosti potýká s vnitřním rozvratem. Straně chybí vůdčí charismatická sjednocující osobnost typu Jicchaka Rabina. Vleklé spory se vyhrtily nejdříve kvůli otázce, zda participovat ve vládě národní jednoty. Část dříve aktivních politiků (mj. další z tvůrců mírových dohod s Palestinci *Jossi Bejlin*) tuto možnost odmítla, neboť to považovali jako zradu na voličích. Rozvrat byl dále umocněn sporem v souvislosti s volbami stranického předsedy. Poté co dne 4. září 2001 stranické volby proběhly, oba dva kandidáti – současný předseda Knesetu *Avraham Burg* a ministr obrany v Šaronově vládě *Benjamin Ben Eliezer* – se navzájem obvinili z volebního podvodu.¹⁵ Po několikaměsíčním vyšetřování se nakonec stal předsedou Strany práce Ben Eliezer. Situace se pak vyhrtla natolik, že hrozí rozštěp strany.¹⁶

Zvláštním fenoménem, který Šaronovi političtí odpůrci, ale i někteří jeho příznivci kritizují, je role šedé eminence jeho syna *Omri Šarona*. Ten bývá mimo veškeré kontrolovatelné struktury používán coby osobní vyslanec premiéra (tedy svého otce) k jednání s nejvyššími palestinskými představiteli, a to třeba i tehdy, kdy tento mandát nedostane ani ministr zahraničních věcí Peres.¹⁷

Ariel Šaron je všeobecně znám coby oponent dohod z Osla a principu „území za mír“. Nicméně pod tlakem mezinárodního společenství přišel s různými verzemi mírových návrhů. O nich však bylo již od počátku jasné, že jsou pro palestinskou stranu neakceptovatelné: Šaron například souhlasil s vytvořením Palestinského státu, aniž by do tohoto rámce byly zahrnuty otázky týkající se závěrečné dohody: Jeruzalém, palestinskí uprchlíci a definitivní hranice státu. Pokud by byl vytvořen Palestinský stát, Izrael by si pod svou kontrolou ponechal veškeré hraniční vstupy, celé údolí Jordánu (pás podél hranic s Jordánskem) i územní celky s židovskými osadami. Šaronův poradce *Raanan Gissin* tento útvar označil velice příhodně: „*Nazývalo by se to stát-minus nebo autonomie-plus.*“¹⁸

Izraelský premiér se pod tlakem událostí zcela pragmaticky soustředí na bezpečnostní otázky, takže se na toto téma čas od času konají koordinační izraelsko-palestinské schůzky za přítomnosti Američanů. Šaron však jasně odděluje otázky bezpečnosti od otázek politických. Palestinci naopak zdůrazňují jejich paralelnost a neoddělitelnost, zatímco mezinárodní společenství jejich vzájemnou návaznost.

3. Izrael využívá situace

Izraelské i některé světové sdělovací prostředky se bezprostředně po útocích na USA snažily vyvolat dojem, že v řadách palestinského obyvatelstva je více extremistů než mezi jiným obyvatelstvem a že Palestinci nesou na konfliktu podstatnou vinu. Jako tradičně tak činily pomocí záběrů zobrazujících Palestince házející kameny, v maskách či s maketami bomb na těle. Po teroristických útocích na USA se vláda premiéra Šarona pokoušela položit rovnítko mezi teroristické útoky na USA a aktivity palestinských teroristů vůči Izraeli. Sám Šaron označil Jásira Arafata jako „našeho bin Ládina“. Izraelská strana se rovněž snažila zdůraznit skutečnost, že to, co v současnosti západní svět začne podnikat proti terorismu, Izrael činí vlastně již dávno. To ostatně potvrdil i Šaronův vnitrostranický soupeř v Likudu Benjamin Netanjahu: „*We have to fight the regime that stands behind the terror, which is effectively what the Americans are doing in Afghanistan.*“¹⁹ Takovéto srovnání je však podle našeho názoru více než zjednodušující. Spojené státy a Izrael jsou spojenci a sdílejí do jisté míry společné hodnoty a částečně

i společné nepřátele, u obou zemí jsou však zásadní rozdíly v příčinách terorismu vyvíjeného proti nim. Proti srovnávání terorismu v USA a v Izraeli se stavějí i někteří umírnění izraelské politiky. Výstižně vystihl rozporuplnost obdobného srovnávání např. *Jossi Sarid*, vůdce opoziční strany *Merec*, který konstatoval, že „*Spojené státy neokupovaly Afghánistán po třicet let a rovněž zde nepostavily žádné osady.*“²⁰

Hannán Ašráwiová na tiskové konferenci z 11. září varovala, že izraelským cílem je ukázat prstem na Araby, označit je jako viníky a zesílit útoky proti Palestincům. Tyto obavy potvrdily aktivity izraelské armády, které nabyly od noci 11. září na intenzitě. Jednalo se především o lokality v Dženínu, kde izraelská armáda zaútočila na zónu pod plnou palestinskou správou, a město Jericho. Během dvou dní následujících bezprostředně po útocích na USA bylo zabito nejméně šestnáct Palestinců (mimo dva aktivisty vojenského křídla Islámského džihádu a jednoho z Hamásu, také devítileté dítě) a přes sto dalších bylo zraněno.²¹

Tento scénář, při kterém Izrael zaútočí těžkou vojenskou technikou na vybrané palestinské cíle, případně obsadí tanky oblasti pod plnou palestinskou civilní a bezpečnostní správou (zóna A), popř. vyhlásí zákaz vycházení (Hebron), Izrael aplikuje prakticky od vypuknutí Intifády al-Aksa. Velká většina těchto akcí, které se dějí pod heslem „bezpečnost pro Izrael“, však mají spíše charakter kolektivního trestu pro palestinské obyvatelstvo. Například po atentátu palestinských teroristů na ministra turismu *Ze'eviho* v říjnu 2001 obsadila izraelská armáda několik palestinských měst, mj. Betlém, Ramalláh, Džanín a Tulkarem (území se nacházela z velké většiny pod plnou palestinskou správou). Za atentát na *Ze'eviho* tak nakonec zaplatilo životem několik desítek lidí včetně žen a dětí, které s terorismem nikdy nic společného neměly.²² Jako další příklad lze uvést bourání obytných domů izraelskými úřady a armádou (palestinských černých staveb je dost, neboť získání stavebního povolení od izraelských úřadů je pro Palestince často více než ponižující díky korupci, a někdy jsou Palestinci nuceni ke konfidenci a spolupráci s Izraelem).²³

Jmenujme však i akce, kdy v lednu 2002 izraelská armáda srovnala se zemí domy v uprchlickém táboře v Rafahu v pásnu Gazy a způsobila tak, že se přes 600 lidí ocitlo bez střechy nad hlavou. Toto vše se dělo coby odvěta za zabítí čtyř izraelských vojáků sloužících v Izraeli těsně u hranic s pásmem Gazy. K tomu izraelská strana ovšem doplnila, že hlavním důvodem ke zbourání byl fakt, že tyto domy sloužily coby lokality pašeráků zbraní a drog. Izraelský ministr zahraničních věcí *Peres* tuto záležitost kritizoval.²⁴

Izraelské odvety tedy vypadají na televizních obrazovkách velice efektně, avšak jejich praktickým důsledkem je ještě větší radikalizace palestinské společnosti a vzrůst frustrace mezi těmi Palestinci, kteří s atentáty vůbec nic společného nemají (a těch je stále většina). Koloběh násilí je tak stále přiživován akcemi a reakcemi a jakékoliv jiné než násilné řešení se dostává čím dál více do úrovně fikce.

4. Palestinský extremismus

Kořeny současného extremismu palestinského (ale též izraelského – viz část 5.) lze nalézt hlavně ve sporu územním (více než třicetiletá vojenská okupace území obývaných původně v naprosté většině Palestinci) a náboženském (problém Jeruzaléma, Hebronu, legitimizace židovských osad odkazy na Bibli apod.). Tato situace je živnou půdou pro působení nejrůznějších

palestinských militantních organizací (militantní křídlo hnutí *Hamás*, *Hizballáh*, *Džihád* atd.), stejně jako židovských (*Kach*, *Kahane chaj!*, *Guš Emunim* atd.).²⁵ Židovsko-arabský spor zdaleka není jen reakcí na období spojené se vznikem a existencí Izraele, ale má kořeny daleko hlubší. V období Otomanské říše (1517–1918) bylo židovské obyvatelstvo v Palestině ve výrazné menšině, a tak ani konflikt židovsko-arabský nebyl tak vážný. Spor se však začal silně stupňovat s hromadným přílivem Židů do Palestiny. Masových rozměrů pak nabyl v období britského Mandátu. Jedním z jeho vyvrcholení byla válka Izraele za nezávislost v letech 1948–1949, kdy Arabové odmítli rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát a na vznikající Izrael zaútočili. Izrael v této válce zvítězil, avšak jeho vítězství znamenalo mimo jiné i zničení 418 palestinských vesnic (a s tím související vznik problému palestinských uprchlíků – cca 700 000 osob, z nichž se kolem 200 000 usadilo na území Západního břehu Jordánu a v pásnu Gazy).²⁶ *Západní břeh Jordánu* se společně s *Východním Jeruzalémem* (arabsky nazývaným *Al-Quds*), staly součástí Jordánského království a pásmo Gazy přišlo pod administrativní správu Egypta.

Dnešní palestinský terorismus na dřívější konflikty nepochybně navazuje, avšak stěží lze z dnešního pohledu posoudit, jakých rozměrů by dnes nabyl, kdyby čistě hypoteticky důsledek Šestidenní války v roce 1967 byl odlišný. Uvažujme, že Izraelem obsazená území by byla již dříve navrácena nebo by již došlo ke vzniku Palestinského státu. Zde máme na mysli hlavně *Západní břeh a pásmo Gazy*. *Golanské výšiny* obsazené na úkor Sýrie představují díky svému řídkému osídlení problém jiného rázu. Poloostrov *Sinaj*, rovněž obsazený Izraelem v Šestidenní válce, byl Egyptu skutečně navrácen po uzavření mírové smlouvy v Camp Davidu v roce 1979. Pro palestinské obyvatelstvo znamenal výsledek Šestidenní války rovněž novou vlnu uprchlíků (cca 350 000) a zničení dalších tří palestinských lokalit. Zároveň Izrael připojil k sobě území v okolí Latrúnu a posunul tak tzv. „zelenou hranici“ hlouběji směrem do vnitrozemí palestinských území.

V období od Šestidenní války do současnosti prošly izraelsko-palestinské vztahy různými etapami. Až do devadesátých let byly vztahy více než napjaté a ve znamení radikalismu na obou stranách (v roce 1987 vypukla První palestinská intifáda – tzv. lidové povstání), devadesátá léta však s sebou přinesla jistou stabilizaci situace, neboť se počal úspěšně rozvíjet mírový proces. V roce 2000 se však po krachu jednání v Camp Davidu²⁷ a vypuknutí Druhé intifády (al-Aksa) vztahy prudce zhoršily a extremismus značně posílil.

V současnosti bývají s palestinským extremismem spojovány nejčastěji hnutí *Hamás* a *Islámský džihád*. Ta získávají stále větší podporu na úkor palestinského vedení především v pásnu Gazy, kde je situace mnohem horší než na Západním břehu. Podle oficiálního průzkumu veřejného mínění provedeného v prosinci 2001 *Jerusalem Media and Communication Centre* klesla oproti září podpora Arafatova al-Fatahu z 68,6% na 64%. Naopak podpora Hamásu a Islámského džihádu společně vzrostla na 26,6%. Žádné politické straně nedůvěřuje 30,4% Palestinců.²⁸ Toto jsou oficiální statistiky. Z neoficiálních zdrojů se můžeme dozvědět, že podpora islámských hnutí je ještě vyšší (a to na úkor podpory al-Fatahu) především v pásnu Gazy, kde údajně dosahuje přes 40%.

Organizace Hamásu a Islámského džihádu odmítly mírové dohody z Oslo, a ze stejného důvodu odmítly i účast ve vládě Palestinské samosprávy, neboť participace ve vládních strukturách by znamenala legitimizaci mírových dohod. Dlouhodobým cílem obou organizací je vytvoření islámského státu Palestina na území, kde se nacházelo britské mandátní území Palestina před vytvořením Státu Izrael v roce 1948. Pro Arafata představují konkrétní hrozbu stále

početnější konkurence. Obě organizace figurují zároveň na seznamu teroristických organizací, který sestavily USA, a Arafat si nemůže dovolit, aby světové veřejné mínění spojovalo Palestínu s těmito organizacemi. Arafat a celé palestinské vedení stojí mezi dvěma ohni: na jedné straně stále rostoucí vliv islámských hnutí, kterými se sice cítí ohroženi, ale které má vzrůstající podporu obyvatelstva, na druhé straně světové veřejné mínění a s ním spojená eventuální podpora při vytvoření palestinského státu.

Za stávající situace izraelských uzávěr palestinských území vše nahrává tomu, aby se jednotliví velitelé extremistických skupin stali „neomezenými vládci“ v dané lokalitě, v některých případech terorizující místní obyvatelstvo (např. v *Bejt Sahúr*, křesťanské vesnici poblíž Betléma, útočila skupina odstřelovačů z Hamásu na izraelské cíle z obytných domů místních občanů. Po odvetných útocích izraelské armády, při kterých došlo k úhonně na soukromém majetku u nevinných Palestinců, zorganizovali místní občané „ofenzivu“ proti Hamásu: použili obytné domy hamásnických guerill jako základny k útokům na Izraelce. Poté co i tyto lokality byly ostřelovány izraelskou armádou, změnili hamásničití ozbrojenci lokalitu působení a v *Bejt Sahúru* panuje od té doby relativní klid). Představitelé a velitelé v Gaze a na Západním břehu v rámci organizací Hamásu a Islámského džihádu spolu navzájem příliš nekomunikují a navzájem se nerespektují, pokud to ovšem není v jejich prospěch. Podle palestinských vládních orgánů jsou vůdčí osobnosti výše zmíněných organizací na Západním břehu více ochotny k dialogu s palestinským vedením než jejich protějšky v pásmu Gazy. Toto je jeden z důvodů, proč je těžké uzavřít s těmito organizacemi jakoukoliv (buť i tichou) dohodu. Proto se často objevují v tisku prohlášení té či oné organizace např. o zastavení útoků na izraelské civilní obyvatelstvo, které jsou následně dementovány, aby se o pár dní později objevily v modifikované podobě znovu a byly následně znovu dementovány atd.

V současné době představuje větší problém spíše Islámský džihád než Hamás. Hamás má dvě hlavní funkce: první spočívá v tom, že disponuje propracovaným sociálním programem pro chudé vrstvy obyvatel (školy, systém zdravotnictví, sociální zabezpečení atd.), přičemž v jeho strukturách není zdaleka taková korupce jako ve strukturách Palestinské správy. Druhá funkce Hamásu je ta, že disponuje vojenskými jednotkami – brigádami „*Izzadín al-Kasám*“, které organizují útoky na izraelské vojenské i civilní cíle. Islámský džihád se snaží popularitu Hamásu dohnat. A protože nemá téměř žádný sociální program, snaží se získat příznivce teroristickými útoky. Obě organizace získávají finance ze zahraničí, především ze států Zálivu a ze Saúdské Arábie. Jedná se o finanční sponzoring ze strany soukromých osob, popř. nevládních a náboženských organizací, přičemž vlády jednotlivých zemí mohou předstírat, že o těchto aktivitách svých občanů či organizací nevědí. Někteří „sponzoři“ vyplácejí za každý čin proti Izraeli určitou finanční odměnu. Za úspěšný čin to je dvojnásobek této odměny. I to je silná motivace, která žene výše zmíněné organizace do přímého konfliktu s palestinským vedením.

Organizace jako *Hizballáh* či *Muslimští bratři* na palestinských územích činné nejsou (v protikladu s různými zprávami publikovanými v českých tiskovinách). *Hizballáh*, který je aktivní v Libanonu, je pro palestinské radikální skupiny inspirací – především stažení Izraele z jižního Libanonu v r. 2000 hraje zajisté svou roli. Z Muslimských bratrů z Egypta se odštěpil Islámský džihád, který vidí v určitých aspektech své „mateřské organizace“ vzor. Kontakty jsou však velmi omezené.

Na palestinských územích se extremisté rekrutují i z dalších stran a hnutí, a to přesně v závislosti na vzájemné izolaci jednotlivých palestinských území v důsledku aktivit izraelské

armády. Jedná se o autonomně regionálně působící skupinky členů al-Fatahu (tedy Arafatovy strany), které odmítají absolutní poslušnost palestinskému vedení právě v otázkách postoje vůči Izraeli. Dále se jedná o představitele marxisticky orientovaných stran: *Lidové fronty za osvobození Palestiny* (LFOP) a *Demokratické fronty za osvobození Palestiny* (DFOP). Obě tyto strany tradičně nesouhlasí s mírovými dohodami s Izraelem, nicméně v průběhu let 1998–2000 přehodnotily poněkud své stanovisko pragmatickým způsobem. Jejich hlavní zdroj financí z Libye (přímo od *Muammara Kaddáfího*) totiž slábnul, takže alespoň tichou cestou začaly v nepolitických otázkách spolupracovat s Palestinskou samosprávou. Izrael dokonce v těchto letech povolil návrat významných představitelů na palestinská území, včetně generálního tajemníka LFOP *Abú Alí Mustafy*. V průběhu Intifády al-Aksa však rétorika těchto stran opět nabyla na radikálnosti. V této době začali členové LFOP páchat teroristické činy v rámci Izraele – cca z 90% bezúspěšně, protože jim chyběla organizace, zázemí i finance Hamásu či Islámského džihádu. V odvetu na tyto akce izraelská armáda vypálila dne 27. července 2001 na sídlo LFOP v Ramalláhu dvě přesně mířené rakety z helikoptéry a zlikvidovala tak jejího generálního tajemníka. To samozřejmě způsobilo další radikalizaci strany. Jako v odvetu za smrt svého vůdce spáchali v říjnu 2001 členové *Brigád Abú Alí Mustafy* atentát na ministra cestovního ruchu (a pravicového extremistu v jedné osobě) *Rechavama Ze'eviho*. Tento čin vedl k následnému izraelskému obsazení některých území pod plnou palestinskou správou, včetně Betléma, rozsáhlému ničení a zabíjení jak vybraných palestinských teroristů, tak zároveň i nevinných obyvatel.

Nově vzniklou radikální skupinou jsou *brigády al-Aksa*, které vznikly v průběhu Intifády al-Aksa a jejichž členové se rekrutují převážně z Arafatova al-Fatahu. Tyto ozbrojené skupiny se účastní především přestřelků s izraelskou armádou, v poslední době však začaly organizovat i sebevražedné atentáty. V souvislosti s napojením na Arafatovu stranu al-Fatah slyšíme rovněž často o *Tanzím*, čili ozbrojeném křídle al-Fatahu. Tyto jednotky vznikly na popud samotného Arafata ještě v dobách exilu a měly sloužit především jako jeho osobní a stranická ochrana. Během Intifády al-Aksa se někteří členové *Tanzím* účastní ozbrojených potyček s izraelskou armádou, mnohdy ve spolupráci s ostatními složkami palestinské společnosti. Někteří příslušníci *Tanzím* organizují rovněž ozbrojené útoky na izraelské osadníky, ve kterých vidí legitimní cíl národnostně osvobozeneckého boje. *Tanzím* se však neúčastnilo útoků na izraelské civilní cíle.

Zcela samostatnou skupinou jsou tzv. „vrhači kamenů“. Jedná se ve velké většině o činnost palestinských mladíků pubertálního věku, pro které je házení hlavně adrenalinovým sportem, kterému dávají „vyšší cíl“: boj za osvobození své vlasti. Palestinská intelektuální elita si uvědomuje, že tato činnost nepřispívá dobrému image Palestinců. Na straně druhé jistě stojí za zamýšlení, zda si tito výrostci skutečně zaslouží smrt (buď standardním, případně i gumovým projektilem vypáleným z izraelské automatické zbraně), jak se už mnohokrát stalo. Tito hoši by v první řadě zasloužili zřejmě trest od svých rodičů. V některých případech by mohla proti těmto výrostkům zakročit palestinská policie, často to však není možné.²⁹ Podle našeho názoru jsou izraelské reakce často nepřiměřené a mělo by být nalezeno odpovídající alternativní řešení, jež by nebylo smrtící. V případě usmrcení jednotlivce dochází totiž k další iniciaci nezastavitelného cyklu emocionálních reakcí a propuknutí oboustranného násilí.³⁰

Izraelská armáda během Intifády al-Aksa zintenzívnila již dříve praktikovanou politiku mimosoudní fyzické likvidace vybraných Palestinců.³¹ Podle údajů nezávislých palestinských

zdrojů se především zpočátku jednalo o ne příliš významné jedince: byli to sice odstřelovači či sympatizanti s terorem, ale nikoliv organizátorské mozky. Izrael tyto kroky podnikal především pro zlepšení svého image u vlastní veřejnosti. V ní totiž jen málokdo tuší, zda zlikvidovaný palestinec byl jenom řadovým členem či vůdcem teroristické skupiny. Teprve v průběhu času (hlavně pak od léta 2001) se Izrael zaměřil na opravdové veličiny (např. likvidace *Mahmúda Abu Hanúda* v listopadu 2001).³²

I přes oficiální protesty palestinského vedení i světových představitelů proti této politice se zdá, že v otázce likvidace extremistů existuje jistá spolupráce ze strany Palestinců. Jak již bylo řečeno, pro J. Arafata představují teroristé značnou politickou hrozbu. Nemůže si však dovolit je otevřeně zlikvidovat sám, zvláště když jejich zneškodnění požaduje i izraelská strana. Elegančním řešením je tedy poskytnutí relevantních informací izraelské straně o jednotlivých extremistech a přenechat jí zodpovědnost za akci. Lze se pouze dohadovat, jaký vliv mají v těchto záležitostech americké bezpečnostní složky, které jsou v regionu aktivní.

Dalším důležitým faktorem v této hře jsou Palestinci, kteří pracují pro Izrael jako informátoři či tajní spolupracovníci. Tito spolupracovníci jsou mezi většinou ostatních Palestinců v hlubokém opovržení a v případě jejich odhalení jim často hrozí poprava bez možnosti řádného soudního procesu. Během prvního roku Intifády al-Aksa tak byli popraveni tři Palestinci. Mnoho kolaborantů je drženo ve vězení, avšak rozsudky zatím nebyly vykonány, neboť tyto praktiky vyvolaly velký odpor světového veřejného mínění. Prameny o tom, jaké procento Palestinců s izraelskou stranou spolupracuje a v jaké míře, neexistují. O této záležitosti se nechtějí vyjadřovat žádní palestiniští představitelé ani nezávislí intelektuálové. Nicméně přisnost rozsudků, které mají sloužit hlavně jako odstrašující příklad, ukazuje na to, že procento kolaborantů v národě nebude zanedbatelné.

Jiná věc jsou motivy, které některé Palestince ke spolupráci s Izraelem vedou. Někteří podleli během dlouholeté izraelské okupace fyzickému nebo psychickému nátlaku a začali spolupracovat. Pro některé bylo odměnou např. pár set dolarů či vydání tak vzácného pracovního nebo stavebního povolení.³³ Jenom určitá část palestinských kolaborantů měla na ze spolupráce s Izraelem významný profit.

Izraelská strana po teroristických akcích pravidelně vyzývá palestinskou stranu, aby pachatele, resp. organizátory zatkla a vydala Izraeli. Co se týče vydávání, argumentují Palestinci tím, že podle platných bezpečnostních dohod nemůže být o vydávání řeč a že viníci budou souzeni podle platného palestinského práva. Palestinské vedení čas od času pod vlivem situace vlastní radikály zatýká, nicméně děje se tak často i formou domácího vězení, povinnosti denního hlášení na policejní stanici či pouze několikadenním zadržením a následným propuštěním (což Izrael nazývá „politikou otočných dveří“). Co se týče kritiky Jásira Arafata, že nevyvíjí pro zatýkání palestinských extremistů dostatek úsilí, lze s tímto tvrzením v obecné rovině souhlasit. I když zřejmě Arafatova vina není přímo subjektivní, na druhou stranu se stěží jakožto prakticky jediný rozhodující činitel v Palestině zřekne viny objektivní (role demokraticky zvolených institucí zde zdaleka nedosahuje odpovídající míry).

Jak jsme však už zmiňovali, je třeba brát ohledy na skutečnosti, že Arafat je pod značným tlakem radikálů ve vlastních řadách. V situaci, kdy každou chvíli dochází k obsazování palestinských měst izraelskou těžkou vojenskou technikou, lze pro podobné kroky stěží získat podporu i umírněnějších frakcí. V případě vlny atentátů na počátku prosince 2001 (exploze na třídě Ben Yehuda v Jeruzalémě a výbuch autobusu v Haifě, při kterých zahynuly desítky izraelských

civilistů a daleko větší množství bylo zraněno) lze stěží s jistotou říci, zda lze tyto zločiny jednoznačně přičítat Arafatově neschopnosti uvěznit hlavní organizátory, či jde spíše o vymknutí se mu situace z rukou. Některé z útoků palestinských teroristů jsou velmi dobře organizované, nezanedbatelné množství z nich lze však označit spíše jako individuální akce (např. útok na autobus na křižovatce na French Hill v Jeruzalémě dne 4. 11. 2001, při němž zahynuli dva lidé a dalších 46 osob bylo zraněno – útočníkem byl osamělý třiaadvacetiletý Palestinec z Hebronu,³⁴ který působil mimo jakékoliv organizace).

Silný mezinárodní tlak následující po prosincových atentátech v Jeruzalémě přinutil Arafata k jisté aktivitě: dal zatknout větší počet (hovoří se o počtu dvou set) významnějších islamistických aktivistů, zavřel vybrané kanceláře Hamásu a Islámského džihádu a zlikvidoval dílny na výrobu výbušnin. Některé významné osoby se mu však zatknout nepodařilo – např. při lednovém pokusu o zatčení vůdce Islámského džihádu v pásmu Gazy *Mohammeda al-Hindího* se ochranka tohoto vůdce postavila palestinské policii na odpor.

V souvislosti s palestinským extremismem není jistě bez zajímavosti, že palestinské obyvatelstvo se ne zcela vlastní vinou nachází v dlouhodobě tíživé hospodářské krizi. Takovéto krize, jak je obecně známo, vedou k příklonu nezanedbatelné části obyvatel k různým radikálním seskupením na obou pólech politického spektra. Pro lepší představu – téměř dva milióny Palestinců žijí na pokraji chudoby a je zde přibližně 50% a v některých místech – především v pásmu Gazy – až 70% nezaměstnanost.³⁵ To vše způsobuje frustraci a ztrátu sebevědomí a vede lidi k tomu, aby jednali iracionálně a extremisticky.³⁶ V případě Palestiny je navíc komplikujícím faktorem nedostatek demokratické tradice (ten platí pro arabské země obecně). Stěží se pak lze podívat tomu, že mezi méně intelektuálními skupinami obyvatelstva dochází k příklonu k různým extremistickým uskupením.

Nutno dodat, že Palestinská samospráva sama má k demokracii velmi daleko, více než o demokracii se zde jedná o určitý druh klanové společnosti. Tradice a zvyky zde hrají stále neúnosně vysokou roli. V Palestině jako by nebylo místo pro individualitu; zdejší člověk se cítí spíše členem „velké rodiny“ či klanu. Neexistuje zde příliš velká rozličnost názorů a postojů a je téměř nemožné kritizovat politické či náboženské autority. Veřejně s nimi nesouhlasit si dovolí málokdo, neboť se vystavuje nebezpečí, že přijde o práci či si jinak zkomplikuje život. Nezanedbatelná část zdejší inteligence odešla do ciziny.³⁷ Nikoliv bezvýznamnou úlohu hraje na palestinské politické scéně též korupce.

5. Izraelský pravicový extremismus a fenomén osadnictví

Za současného stavu věcí, kdy je Stát Izrael považován za demokratickou samostatnou a plnohodnotnou entitu, zatímco Palestinská národní samospráva ještě zdaleka ne, je srovnání palestinského extremismu s extremismem izraelským (či židovským) velmi obtížné. Přesto bychom se u tohoto fenoménu chtěli zastavit. Extremismus palestinský sice v současnosti převažuje (není však prakticky vůbec rozlišována hranice mezi palestinskou rezistencí a skutečným terorem), na druhou stranu o extremismu izraelském či židovském se v médiích prakticky nemluví.³⁸ Byť to zní velmi tvrdě, stěží lze také označit některé akce izraelské armády za legitimní z humánního hlediska, daleko více se často jeví jako pouhá pomsta, nežli snaha po spravedlnosti či vůle řešit daný problém – zde máme na mysli například kolektivní trest zavedení

uzávěr palestinských území, při kterém není brán ohled ani na nemocné, raněné, mentálně postižené, ničení infrastruktury palestinských měst, systematické ničení zemědělských ploch, olivových hájů, nádrží na zavlažování, jediného civilního letiště (jež je beztak dlouhodobě mimo provoz) atd.³⁹

Izraelské odvety jsou silně kritizovány i v *Evropskou unii*, a to hlavně z toho důvodu, že do obnovy Palestiny investovala značné finanční částky. Evropský komisař pro vnější vztahy Chris Patten se nechal počátkem roku 2002 slyšet: „Ptáme se, zda opravdu přispívá k bezpečnosti to, když se zničí vše, co se snažíme podpořit pomocí EU.“⁴⁰ Palestinská samospráva, pro kterou je EU hlavním zdrojem financí, obdržela mezi lety 1999 až 2001 přibližně 467 milionů EURO z prostředků EU. Izrael unii často obviňuje, že z těchto peněz je financována protiiizraelská činnost. Ta však podobná obvinění odmítá a zastává názor, že podpora Palestinské samosprávy je potřebná pro mírové řešení zdejšího konfliktu.⁴¹

Vraťme se k již zmiňovanému atentátu na izraelského ministra cestovního ruchu *Rechavama „Gandhi“ Ze'eviho* ze dne 17. října 2001. Tento útok premiér Šaron dokonce srovnal se záříjovými teroristickými útoky ve Spojených státech a nechal se slyšet, že po atentátu „nastává era, po níž už nic nebude tím čím dříve.“⁴² Někteří politici srovnávali Ze'eviho smrt se smrtí Jicchaka Rabina.⁴³ Toto srovnání však zásadně neobstojí, protože Rabin byl zabit izraelským extremistou, nikoliv palestinským, a také proto, že Rabin byl zabit právě kvůli svým promírovým postojům s Palestinci, kdežto Ze'evi byl zabit především za jeho pravicově extremistické názory (připomínáme fakt, že ve světě většina sdělovacích prostředků informovala pouze o smrti „izraelského ministra cestovního ruchu“, avšak bližší souvislosti o jeho osobě prakticky nesdělovala.) Ze'eviho minulost je spojena s extremismem a s vedením krajně pravicové strany *Moledet* (Vlast). Ze'evi si získal značnou popularitu mezi určitou částí izraelského obyvatelstva (hlavně v okruhu židovských osadníků) svou výzvou „k dobrovolnému transferu Palestinců.“⁴⁴ Jak by asi takový „dobrovolný transfer“ přibližně dvou milionů obyvatel z jejich rodného místa mohl v praxi vypadat, si lze jen domýšlet. Ze'evi byl ve volení rétoriky opatrný, neboť si byl vědom toho, že rasistická židovská strana rabina *Meira Kahaneho*⁴⁵, jež nesla jméno *Kach* (Tak!), byla otevřeně rasistická (izraelský politolog *Ehud Sprinzak* ji označil za „kvazifašistickou“⁴⁶) a Nejvyšší soud ji proto zakázal a nepovolil jí účastnit se voleb. Své příznivce má však Kahane nadále a v ulicích izraelských měst můžete stále vidět plakáty s portréty tohoto muže, či při různých pravicových demonstracích slyšet vyvolávat heslo „Kahane měl pravdu!“ (tj. „Smrt Arabům!“ a „Teror za teror“).

Není náhoda, že Ze'evi zahynul podobným způsobem jako Kahane, na něhož byl spáchán atentát v New Yorku v listopadu 1990. Podobnou smrtí zahynul i další pravicový extremist – *Benjamin Kahane* – syn Meira Kahaneho, na kterého byl v prosinci 2001 spáchán atentát poblíž židovské osady *Ofra* na Západním břehu⁴⁷. Po otcově smrti založil Benjamin Kahane stranu *Kahane Chaj!* (Kahane žije!), která se měla stát pokračovatelem Kachu. Izraelský Nejvyšší soud ji však pro její otevřený rasismus rovněž zakázal. Skutečným pokračovatelem Kachu se tak stala až Ze'eviho strana *Moledet*, která převzala i voliče Kachu. *Moledet* v parlamentních volbách v roce 1999 vytvořil ještě s dalšími dvěma radikálně pravicovými seskupeními koalici *Haichud Haleumi* (Národní jednotu).⁴⁸

Zaměříme se nyní blíže na fenomén, který bývá s izraelským či židovským radikalismem velice úzce spojován. Jedná se o **politiku výstavby židovských osad na okupovaných palestinských územích po roce 1967.**

Izraelské vítězství v Šestidenní válce bylo některými izraelskými politiky a osobnostmi (hlavně religiozního založení a z prostředí sionistických náboženských stran) chápáno jako určitý transcendentní moment v dějinách židovského lidu a signál k jeho konečnému vykoupení. Praktickým výrazem těchto myšlenek byla politika židovského osadnictví na okupovaných územích v duchu biblického *Velkého Izraele* zahrnujícího *Judeu* a *Samaří*, což je eufemistický název pro Západní břeh a také pásmo Gazy. Rok 1967 se také stal počátkem vojenské okupace, která přetrvává do současnosti. Osadnictví pochopitelně vyvolalo obrovský odpor mezi palestinským obyvatelstvem, neboť mnoho osad se stalo útočištěm protiarabských radikálů a náboženských fanatiků – např. *Kyrijat Arba* u Hebronu⁴⁹ nebo *Kfar Ta-puah* u Nábulusu.

Osady obecně omezily do značné míry osobní svobody původních obyvatel (výstavba „osadnických“ silnic, permanentní vojenská přítomnost ze strany izraelské armády apod.). Stěží by však mohli osadníci dosáhnout svých úspěchů bez vládní podpory. Jednou z příčin této podpory bylo zastoupení stran náboženského sionismu v izraelských vládách, především *Národní náboženské strany* (náboženské strany nesionistické jako *Šás* či *Jahadut Hatora* hrají v tomto případě roli podstatně menší). Národní náboženská strana (známá též pod zkratkou *Mafdal*) se po Šestidenní válce odchýlila od své umírněné politické linie směrem doprava a stala se hlavním stoupencem politiky osadnictví. Dalším problémem je, že Izrael po roce 1967 nepřikládal otázce Palestinců prakticky žádnou váhu. O okupovaných územích se hovořilo jen z hledisek strategických a lidský rozměr okupace byl v podstatě opomíjen. Osadnictví je však také v rozporu s mezinárodním právem⁵⁰ – v nejlepším případě porušuje dva principy mezinárodního humanitárního práva:

1. Zákaz transferu civilního obyvatelstva z teritoria okupujícího státu na okupované území.

To výslovně stanovuje Článek 49 Čtvrté ženevské konvence tak, že: „Okupující mocnost nedeportuje či transferem nepřevéde části svého vlastního civilního obyvatelstva na teritorium, jež okupuje.“ Izrael osadnickou politikou dosti výrazně zasáhl do demografického složení Palestiny (na okupovaných územích se dnes nachází přibližně 200 000 židovských osadníků) a státní moc se na této politice přímo podílela. Přesun obyvatel na okupovaná území byl stimulován různými zvýhodněnými granty a půjčkami. Dokonce došlo i k případům, že byly některé nelegálně postavené osady retroaktivně státní mocí zlegalizovány.⁵¹

2. Zákaz trvalých změn na okupovaném území, které nejsou ve prospěch místního obyvatelstva.

Tato zásada mezinárodního humanitárního práva vyjadřuje povahu okupace jako stavu přechodného a limituje okupující mocnost. Článek 46 Haagské konvence zakazuje konfiskaci soukromého majetku. Článek 52 umožňuje okupující mocnosti půdu zabrat, ale pouze k vojenským účelům a za náhradu. Zabraní se odlišuje od konfiskace svojí dočasností a neznamená tedy přechod vlastnictví na okupanta. Článek 52 stanovuje, že okupující mocnost je pouze opatrovníkem veřejného majetku na území a neznamená získání vlastnického práva k majetku. Jelikož vojenský velitel na okupovaném území není suverénem a jeho správa je pouze dočasná, může v souvislosti s okupovaným územím vykonávat jen dvě pravomoci: být činný ve prospěch místního obyvatelstva a chránit jeho bezpečnost. Jelikož ani jednu z těchto podmínek židovské osady na palestinských územích evidentně nespĺňují, jsou v rozporu s tímto principem mezinárodního humanitárního práva.

Navzdory těmto faktům doznalo osadnictví ještě většího rozvoje po roce 1977, neboť se po třiceti letech vlády levice v Izraeli dostala k moci poprvé pravice, která byla vždy daleko více

Vítězství *George W. Bushe* v amerických volbách znamenalo směrem k blízkovýchodní politice značný útlum, a to nejen ve srovnání s možná až hyperaktivní rolí jeho předchůdce *Williamu J. Clintonu*. Americká zahraniční politika se sice soustředí v současnosti hlavně na boj proti „vlastním“ teroristům. Vzápětí po útocích na USA se zdálo, že tyto útoky mohou v tomto ohledu přinést změnu, neboť se poukazovalo na spojení s terorismem a neuspokojivou situací na Blízkém východě. Rovněž v souvislosti s vytvářením protiteroristické koalice vznikaly naděje na větší a vyváženější přístup USA vůči izraelsko-americkému konfliktu. Zatímco se Šaron s prezidentem Bushem setkal, Arafat do USA nebyl pozván vůbec; setkal se pouze s ministrem zahraničních věcí Powellem během jeho návštěvy regionu.

V říjnu minulého roku prohlásil prezident G. W. Bush, že vznik životaschopného palestinského státu byl vždy americkou vizí na Blízkém východě. Vzápětí nato následovala roztržka s USA, kterou započal projev Ariela Šarona. Ve svém projevu Šaron mimo jiné řekl: „*Apeluji na západní demokracie a především na Spojené státy: Neopakujte strašný omyl z roku 1948, kdy se osvícené evropské demokracie rozhodly obětovat Československo příchodnému dočasnému řešení. Nepokoušejte se usmířovat s Araby na náš účet. To je pro nás nepřijatelné. Izrael nebude Československem. Izrael bude bojovat.*“⁵⁸ Poté následovala diplomatická faux pas vůči americkému velvyslanci v Izraeli *Danielu Kurtzerovi*. V listopadu ohlásil Collin Powell zaktivnění americké diplomacie na Blízkém Východě a s tím související jmenování dvou zvláštních vyslanců *Burnse a Zinniho*.⁵⁹ Tyto kroky se staly především na základě intervence senátora *George Mitchella*, který se v regionu značně angažoval a mezinárodní komise pod jeho vedením sestavila v květnu 2001 dokument, který popsal hlavní důvody násilí obou stran během Intifády al-Aksa a kroky vedoucí k uklidnění situace. O zklidnění situace a navázání dialogu mezi stranami se tak již podruhé pokouší americký emisar *Anthony Zinni*, který se na sklonku minulého roku (a zcela bezúspěšně) na Blízký východ vydal. Jeho současná mise v době dokončení tohoto článku zatím nepřinesla žádný výsledek.

7. Závěr

Doufáme, že se nám v této studii podařilo provést kritickou analýzu a na pravou míru uvést určitá fakta týkající se současného dění v Izraeli a na palestinských územích. Nebylo naším úmyslem preferovat některou ze stran a domníváme se, že by to bylo i závažnou chybou. Nepopíráme proto, že se v některých pasážích může znění článku jevit velice kritické nejen vůči Palestincům, ale také vůči Státu Izrael. Uvedli jsme zvláště některá fakta, která se v našem tisku či literatuře zpravidla neobjevují, neboť články u nás publikované jsou dosti často tendenční (ať už úmyslně či z neznalosti situace). To ovšem neznamená, že bychom chtěli jakkoliv omlouvat či zlehčovat teror ze strany palestinských militantů.

Upozorňujeme také, že pohled prezentovaný v této studii není hodnocením více než půlstoletého vývoje Izraele, ale je z větší části pouze reakcí na aktuální dění a postoje izraelského establishmentu – hlavně pak vládního kabinetu, jehož ztělesněním je v současné době Ariel Šaron. Podrobení Izraele kritice je podle našeho názoru na místě i z proto, že je tento stát řazen mezi demokracie a měl by tak snést velmi přísná měřítka. Tvrdá kritika je samozřejmě na místě i v případě Palestinské samosprávy, byť má k demokracii stále velmi daleko.

Brutalita teroru palestinských radikálů a sebevražedné útoky jsou velmi znepokojující, stejně tak nás ale naplňuje obavami i aktuální izraelská tzv. protiteroristická politika. O její pochybnosti vypovídá i fakt, že doposud zjevně nijak nepřispěla k ukončení koloběhu násilí a došlo spíše k opaku. Ztotožňujeme se tedy s názory některých izraelských politologů,⁶⁰ že tato politika je nekonstruktivní (ba přímo destruktivní), nepřiměřeně tvrdá a v neposlední řadě i nehumánní.⁶¹ Navíc nelze popřít, že izraelské odvety v sobě zahrnují uplatňování prvků pomsty a principu kolektivní viny. To pak může vést až ke stavu, kdy uplatňování principů práva a spravedlnosti postupně ustupuje nebezpečně do pozadí. Takovýto vývoj lze možná předpokládat u autokracie, nikoliv však u státu, který se řadí mezi demokracie. Zastáváme též názor, že v demokratickém státě nemůže být podobná politika odůvodněna ani formulkami, jakých izraelské politiky občas používají, např.: „*Ničení palestinské infrastruktury je cenou, kterou je nutné platit ve válce s terorismem – Izrael ostatně platí cenu daleko vyšší*“, „*Když se kácí les, létají třísky*“ (kdy „*lese*“ je terorismus) apod.⁶² To vše pak může ospravedlnit fakt, že je ničena infrastruktura a obydlí s terorismem nesouvisející a spolu se skutečnými teroristy mohou být zabijeni lidé, kteří s terorismem nic společného nemají (a nejde zdaleka jen o výjimky a nešťastné náhody).⁶³ Často se také zapomíná na skutečnost, že počet usmrčených Palestinců stále několikanásobně převyšuje počet usmrčených Izraelců⁶⁴ a fakt, že lidský život nepřítele (často domnělého) zde čím dál více ztrácí na hodnotě. I když to může znít jako fráze, na radikalismus obou stran doplácí ve velké většině nevinní lidé, kteří často s terorismem nemají nic společného – a to ať už Izraelci v pizzeriích, kavárnách nebo autobusech, či Palestinci v ulicích svých měst a v uprchlických táborech.

Na samotný závěr naší práce se můžeme pokusit o určitou prognózu variant budoucího vývoje v oblasti. Jsme si ale zároveň vědomi skutečnosti, že stanovení jakékoliv předpovědi či časového horizontu je zde více než obtížné, ne-li prakticky nemožné.

Zastavme se nejprve u **otázky řešitelnosti zdejšího konfliktu**. Domníváme se, že zdejší problém může být z pohledu následujících desetiletí a za příznivé vnitro- i mezinárodněpolitické konstelace řešitelný pouze v určitých rovinách – tzn. zklidnění situace bude možné jen do jisté míry, neboť některé antagonismy přetrvávají velmi dlouho či natrvalo (například obě strany se budou respektovat ve své státnosti a pocítí úctu k životům druhé strany, avšak např. v rovinách mezilidských zůstanou vztahy chladné – viz izraelsko-egyptské či izraelsko-jordánské vztahy). I takováto perspektiva vývoje se může z dnešního pohledu jevit nereálně optimisticky, avšak podíváme-li se do nedávné minulosti – do éry premiéra *Jicchaka Rabina* (první pol. 90. let) či ještě blíže do krátké etapy vzestupu *Ehuda Baraka* (1998 – první pol. roku 2000) – můžeme vidět, že podobná situace je ve zdejší regionu alespoň částečně možná. Otázkou však zůstává, do jaké míry byly od začátku *Druhé intifády* a nástupu Ariela Šarona k moci vzájemné vztahy poškozeny. Vše nasvědčuje tomu, že se situace „vrátila“ minimálně na úroveň období, kdy probíhala *První intifáda* (konec 80. let), ne-li hlouběji do historie.

Nepopíráme, že může dojít ještě k daleko dramatičtějšímu vyhocení situace, než je tomu v současnosti. Vlna palestinských atentátů může vygradovat do mohutnějších podob a Izrael teoreticky může sáhnout k radikálnějším akcím vůči palestinské autonomii, než činil doposud. Konečným vyvrcholením by zřejmě bylo její úplné zrušení. Pokud se konflikt mezi Izraelem a Palestinci vystupňuje, zřejmě to bude znamenat zvýšení intenzity terorismu a krvavých odpovědí na něj. Konvenční válka zřejmě nepřichází v úvahu, neboť Palestinci nedisponují

těžkými zbraněmi jako Izrael, a tak by z jejich strany zřejmě zůstalo jen u guerillové taktiky a terorismu.

Dále bychom se chtěli zastavit u otázky, **za jakých okolností může dojít v oblasti k nějaké pozitivní změně.** V případě Izraele je změna přístupu ke konfliktu s nejvyšší pravděpodobností podmíněna výměnou vládních garnitur. Nedá se očekávat, že by v éře Ariela Šarona došlo k nějaké zásadnější změně postojů; to by bylo teoreticky možné snad jen pod razantním tlakem mezinárodního společenství, hlavně pak USA, což se však zatím neděje. Podíváme-li se podrobněji na vnitropolitickou scénu Izraele, je třeba mít na zřeteli situaci Šaronovy opozice – hlavně pak *Strany práce* (která je však v současnosti s Likudem ve vládě národní jednoty). Rozkol ve straně je velmi vážný. V opačném případě by strana zřejmě již dávno z koalice vystoupila (případně by do ní vůbec nevstoupila). Je zjevné, že izraelský promírový tábor prožívá značnou vnitřní krizi a postrádá silné vůdčí osobnosti, což k nějakému zásadnějšímu zlepšení situace v dohledné době nepovede. Určitou naději by mohla přinést změna volebního systému při volbách do příštího parlamentu (zřejmě v roce 2003), kdy by už voliči měli volit pouze své zástupce v Knesetu a nikoliv i ministerského předsedu, jako tomu bylo v uplynulých letech (velmi fragmentovaný a polarizovaný izraelský stranickopolitický systém by se v důsledku nového systému mohl více stabilizovat, což by se mohlo pozitivně promítnout i do řešení izraelsko-palestinského konfliktu).

V případě Palestinské samosprávy záleží na tom, jak dlouho si ještě svůj vliv udrží Jásir Arafat a zda se nedostanou k moci palestínští radikálové z *Hamásu* či *Islámského džihádu*. V případě, že si Arafat i nadále relevantní moc udrží, bude určující, jak dlouho ji bude moci prosazovat (jeho smrt může přijít velmi brzy – ať už z čistě z fyziologických důvodů, z rukou vlastních radikálů či z rukou Izraele). Již nyní je jasné, že charismatická osobnost Arafatova formátu, která ho bude schopna účinně nahradit a zjednat si respekt i radikálních formací, se mezi Palestinci v současné době nevyskytuje. Lze tedy očekávat alespoň dočasný chaos, než v palestinské společnosti vykrytalizují místní vůdci. Tomu, že Arafat nejspíše nebude nahrazen jednou osobou, ale několika lokálními vládci, napomáhá i fakt současné vzájemné izolovanosti jednotlivých palestinských území.

Zastavme se ještě u otázky, **jaké kroky by mohly následovat poté, co by došlo k nějakému relevantnímu pozitivnímu obratu ve vzájemných vztazích.** Řada takových plánů již byla vypracována, žádný se však vzhledem k situaci nepodařilo uvést v život.⁶⁵ Nezbytným krokem ze strany Palestinců bude příměří a zastavení protiizraelského teroru ve všech jeho podobách a vytvoření formy státnosti akceptovatelné i pro Izrael (zřejmě demilitarizace Palestinského státu). Oproti tomu na straně izraelské bude zřejmě jedním z nejpálčivějších problémů vyklizení židovských osad nebo alespoň jejich části. Takový krok bude schopen učinit jen velmi silný politik, neboť takovéto zásadní rozhodnutí se v Izraeli rovná prakticky politické sebevraždě (nehledě na přímé ohrožení života ze strany židovských extremistů – viz smrt Jicchaka Rabina). Precedent vyklizení osad již v Izraeli od doby mírové smlouvy s Egyptem existuje a několik plánů vyklizení osad již bylo také vytvořeno:⁶⁶ první by zřejmě přišly na řadu osady v Gaze a poté „ideologické“ osady na Západním břehu, naopak obrovské osady typu *Ma'ale Adummim* by byly zřejmě připojeny k Izraeli, popř. by byly nahrazeny územní kompenzací. Zatím se však nenašla v Izraeli politická síla, jež by podobné kroky prosadila. Konsensus mezi Izraelem a Palestinou bude muset být dosažen i v otázkách Jeruzaléma, palestinských uprchlíků, garance vzájemných hranic (zde by zřejmě sehrálo významnou úlohu mezinárodní společenství, hlavně pak USA) a v neposlední řadě přerozdělení zdrojů vody.

Z hlediska mezinárodně-politického je pravděpodobnost, že by v oblasti vypukl větší válečný konflikt podobný některé z arabsko-izraelských válek minulých desetiletí, dosti malá. Ani fyzická existence Izraele již není v nebezpečí tak jako tomu bylo například ještě v případě války na Jom Kippur v roce 1973. S Egyptem a Jordánskem Izrael uzavřel mírové smlouvy a vztahy s těmito zeměmi nepřekročily kritickou hranici. Přestože vzájemné vztahy se Sýrií jsou nadále značně špatné, vzhledem k vojenské síle (resp. slabosti) Sýrie nelze ani odtud počítat s aktuálním nebezpečím pro Izrael. Podobně je tomu i v případě Libanonu. Určitou otázkou může vyvolávat režim Saddáma Husajna a jeho budoucí chování, ale to se již dostáváme příliš mimo rozsah našeho výzkumu.

Jak je zřejmé, na budoucí vývoj v otázce Izraelců a Palestinců může mít vliv ohromné množství faktorů, z nichž se nám zde podařilo vyjmenovat zřejmě jen ty nejdůležitější. Mnoha souvisejícím a aktuálním jevům by se jistě dala věnovat větší pozornost (např. specifickým demokracie v Izraeli, náboženským a etnickým konfliktům uvnitř izraelské společnosti, výskytu teokratických prvků či neobvykle silnému postavení armády a bezpečnostních složek v Izraeli atd.), avšak vzhledem k jejich rozsahu již nemohou tvořit obsah této studie.

Odkazy:

1. Důležitá poznámka technického charakteru: v textu budeme používat pro větší přehlednost termínů „Izraelci“ pro většinové židovské obyvatelstvo Izraele a „Palestinci“ pro obyvatelstvo žijící na palestinských územích, i přesto, že je tento pojem poněkud zkreslující, neboť mezi izraelské občany patří nezanedbatelné procento Palestinců (cca 19%, což představuje téměř 1 milion občanů) a na palestinských územích žije přibližně 200 000 židovských osadníků – rovněž občanů Izraele. Obdobně budeme používat i spojení „izraelsko-palestinský“ pro vztahy mezi Izraelem a Palestinskou samosprávou.
2. Název „Intifáda al-Aksa“ je pojmenován podle úvodního konfliktu, který vypukl poté, co Ariel Šaron navštívil s policejním doprovodem dvou tisíc policistů Jeruzalémskou Chrámovou horu – třetí nejposvátnější místo muslimů; viz např. internetové stránky <http://www.washington-report.org/backissues/1200/0012047.html>.
3. Viz např. projev amerického generálního konzula v Jeruzalémě R. Schlikera v březnu 2000.
4. Viz Lidové noviny 28. 12. 2001, str. 3.
5. U nás při fotbalovém střetnutí *Sparta – Viktoria Žižkov* spartánská fanoušci skandovali při minutě ticha za oběti útoků jméno Usámy bin Ládina; *Lipold, M.*: Bílá liga pro bílé diváky, Mladá fronta dnes, 21. 11. 2001 a také odkaz <http://www.mvcr.cz/regiony/praha/2001/zari/010925.html>.
6. Usmrceni byli tři lidé a 200 dalších bylo zraněno – viz např. <http://www.israelinsider.com>, Palestinian police kill 3, wound more than 200 in Gaza riots, 9. 10. 2001.
7. Dva hlavní politické bloky se spojily do vlád národní jednoty celkem třikrát (1967–1970, 1984–1988 a 1988–1990); pramen: *Dowty, A.*: The Jewish State – A Century Later, University of California Press, Berkeley 1998, str. 76.
8. Historicky první přímé volby premiéra ve Státě Izrael proběhly 29. května 1996 a zvítězil v nich vůdce pravicové strany Likud Benjamin Netanjahu s většinou pouhých 25 000 hlasů před Šimonem Peresem z Izraelské strany práce (*Avoda*).
9. Izraelský systém přímé volby premiéra podrobuje kritice politolog *Giovanni Sartori* a izraelský politolog *Reuven Chazan* a *Moše Maor* – viz *Sartori, G.*: Srovnávací ústavní inženýrství, str. 115, 125–126 a *Hazan, R.*; *Maor, M.* (ed.): Parties, Elections and Cleavages – Israel in Comparative and Theoretical Perspective, Frank Cass Publishers, London 2000, str. 1–10.
10. U zrodu Intifády Al-Aksa stál sám Šaron stál díky své „procházce“ po Chrámové hoře s policejním

- doprovodem 2 000 policistů; např. *Awwad, N. A.*: The Belaguered World, The Palestinian Pen Centre, Jerusalem 2001, str. 11.
11. 62.4% pro Šarona a 37.6% pro Baraka, pramen: www.agora.stm.it/elections/election/israel.htm.
 12. Spolu se Šaronem byli Kahaneho komisi obviněn též generál *Rafael Eitan* a dva další izraelští generálové, pramen: *Arian, A.*: The Second Republic – Politics in Israel, Chatham House Publishers, Inc., New Jersey 1998, str. 343; viz také *Schiff, Z.*; *Ya'ari, E.*: Israel's Lebanon War, Simon and Schuster, 1984, str. 43.
 13. Podle izraelského listu *Ma'ariv* ze dne 1. 2. 2002 poprvé od nástupu Šarona k moci výrazněji poklesla podpora jeho politiky. Podle průzkumu veřejného mínění v listě uvedeném je 48% Izraelců spokojeno s tím, jak si Šaron vede jako předseda vlády (což je asi o 10% méně, než ve výzkumu předtím). Se Šaronovou bezpečnostní politikou nesouhlasí 54% respondentů a jeho hospodářské výsledky vidí kriticky dvě třetiny lidí.
 14. B. Netanjahu je pak „*Bibi*“, A. Šaron „*Arik*“, R. Ze'evi „*Gandhi*“, R. Eitan „*Rafal*“, B. Ben Eliezer „*Fouad*“ atd.
 15. Labor Party to elect new leader to replace defeated Ehud Barak, The Associated Press, 9. 4. 2001; Row delays Israel Labour Party result, BBC News, 5. 9. 2001 a http://www.abcnews.go.com/wire/World/ap20010904_446.html.
 16. *Verter, Y.*: Demoralized Labor Party members prefer Sharon, Ha'aretz, 4. 12. 2001.
 17. *Kenion, H.*: PM defends son's talks with Arafat, 6. 4. 2001, The Jerusalem Report.
 18. pramen: BBC World.
 19. *Hirschberg, P.*: Toppling Yasser Arafat, Ha'aretz, 3. 12. 2001.
 20. Tamtéž a také komentář na stránkách <http://www.time.com>: Israel is not America, Arafat is not the Taliban (Why comparing Sharon's war on terror with Bush's war on terror is misleading and dangerous), 4. 11. 2001.
 21. BBC News: Israeli tanks raid Palestinian town, 12. 9. 2001 a Tension grips West Bank towns, 13. 9. 2001.
 22. V Betlémě jsme měli sami možnost spatřit zásahy porodnice Svaté rodiny (což je jedna z nejmodernějších nemocnic svého druhu v regionu) způsobené izraelskými zbraněmi. Tato porodnice byla v době izraelského útoku v plném provozu. Část škod v betlémských ulicích byla evidentně způsobena tanky zcela zbytečně a jen stěží šlo v těchto případech hovořit o omylech – zničené městské osvětlení, těžce poškozené či zničené obytné domy, tanky slisovaná auta apod.
 23. Viz internetové stránky izraelských organizací zabývajících se dodržováním lidských práv na okupovaných územích B'Tselem (Izraelské informační centrum pro lidská práva na okupovaných územích) <http://www.btselem.org/> a Rabbis for Human Rights <http://www.rhr.israel.net/>.
 24. Peres neopomněl dodat, že všechny zbourané domy sloužily jako úkryt pro odstřelovače a pašeráky drog a zbraní. „*Nebyl zbourán ani jeden nevinný dům.*“ O vině či nevině obyvatel těchto domů se již nezmínil.
 25. Bližší informace o teroristických skupinách viz např. <http://web.nps.navy.mil/~library/tgp/tgpnpx.htm> nebo informace o protizraelských ozbrojených hnutích (v češtině) na stránkách <http://www.info-servis.net/tema.php3?cid=977394478>.
 26. *Bejlin, J.*: Israel, A Concise Political History, *Weidenfeld and Nicolson*, London 1992.
 27. Tradiční mediální obrázek o Camp Davidu je, že izraelský premiér Barak přišel s výraznými a doposud nikdy v takové míře obsáhlými koncesemi ze strany Izraele vůči Palestincům. Palestinci s Jásirem Arafatem v čele tento historický mezník nerozpoznali a nabízené ústupky odmítli. Možná dohoda se tedy neuskutečnila kvůli Palestincům, což je důkaz toho, že Palestinci mír ve skutečnosti nechťejí. V této souvislosti je třeba říci, co by ony ústupky ze strany Izraele představovaly: Izrael nabídl Palestincům 91% Západního břehu, tedy 91% z 22% zbylých procent historické Palestiny. Za 9%, na kterých se nacházejí velké bloky osad, jež by byly připojeny k vlastnímu Izraeli, nabídl premiér Barak náhradou 1% území v sousedství pásma Gazy.
 28. Zdroj: webová stránka *Jerusalem Media and Communication Centre* (<http://www.jmcc.org/>); viz také průzkumy veřejného mínění např. na stránkách <http://www.jmcc.org/publicpoll/results/2001/no43.htm>.
 29. Uvedeme příklad z vlastní zkušenosti: u jednoho z checkpointů před Ramalláhem je vojenské stanoviště, které stojí v zóně C (tedy pod plnou izraelskou samosprávou). Na malé vyvýšenině nad ním,

- kteří je ale už v zóně B (tedy pod palestinskou civilní, nikoliv však bezpečnostní správou) často házejí palestínští pubescenti po Izraelcích kameny, avšak palestinská policie zde podle dohod zakročít nesmí. Sami jsme se stali svědky toho, jak izraelský voják zahájil po házečích palbu.
30. Bývalý šéf izraelské tajné policie *Ami Ayalon* počátkem února 2002 řekl, že je velmi znepokojen velkým počtem neozbrojených palestinských dětí, které byly zastřeleny izraelskými vojáky. V interview pro izraelskou televizi označil rozkazy vydané důstojníky ke střelbě za očividně protiprávní. *Pravda, P.*: Podpora Šaronovi klesá, rozpory narůstají, Mladá fronta dnes, 2. 2. 2002.
 31. Za první rok II. intifády, t.j. v období od 28. 9. 2000 do 27. 9. 2001, bylo tímto způsobem mimosoudně popraveno 29 Palestinců – pramen *Al-Quds* 28. 9. 2001.
 32. *Harel, A.*; *Benn, A.*; *Sobelman, D.*: IDF kills „No. 1“ Hamas leader Hanoud, Ha'aretz, 25. 11. 2001.
 33. *Adams, P.*; *Čáp, J.*: Popravy palestinských kolaborantů, *BBC News*, 3. 2. 2001.
 34. *Kra, B.*; *Harel, A.*: 2 dead, 46 hurt in French Hill shooting, Ha'aretz, 5. 11. 2001.
 35. např. webová stránka organizace *PECDAR – Palestinian Economic Council for Development and Reconstruction* (<http://www.pecdar.org/>); jen ročenka CIA na adrese <http://www.cia.gov/> uvádí průměrnou 40% nezaměstnanost v Palestině v roce 2000 (před vypuknutím II. intifády).
 36. *Hassassian, M.*: Teroristický útok na Ameriku splácejí Palestinci – rozhovor *T. Pojara a P. Jančárka* na stránkách <http://www.infoservis.net>.
 37. *Kirreh, S.*: Cizincem ve Svaté zemi – rozhovor *M. Vinkelhoferové* na stránkách www.infoservis.net
 38. Židovským extremismem se podrobně zabývají např. následující knihy izraelských či světových politologů:
 - *Sprinzak, E.*: The Ascendance of Israel's Radical Right, Oxford University Press, Oxford 1991,
 - *Shahak, I.*; *Mezvinisky, N.*: Jewish fundamentalism in Israel, Pluto Press, London 1999,
 - *Mergui, R.*; *Simmonot, P.*: Israel's Ayatollahs – Meir Kahane and the Far Right in Israel, Saqi Books, London 1987,
 - *Ravitzki, A.*: Messianism, Zionism and Jewish Religious Radicalism, The University of Chicago Press, Chicago, 1996.
 39. Viz internetové stránky izraelských organizací zabývajících se dodržováním lidských práv na okupovaných územích B'Tselem (Izraelské informační centrum pro lidská práva na okupovaných územích) <http://www.btselem.org/> a Rabbis for Human Rights <http://www.rhr.israel.net/>.
 40. *Mocek, M.*: EU odmítá ničení majetku Palestinců, Mladá fronta dnes, 24. 1. 2002.
 41. Tamtéž.
 42. *BBC News* – Analysis: Israel's New Era, 17. 10. 2001.
 43. Např. http://www.israelinsider.com/channels/politics/articles/pol_0067.htm.
 44. Viz *Sprinzak, E.*: The Ascendance of Israel's Radical Right, Oxford 1991, str. 169, 172–175, 297.
 45. Meir Kahane je jiná osoba, než ta, která stála v čele Kahaneho komise zabývající se incidenty v táborech Sabra a Šatíla.
 46. *Sprinzak, E.*: The Ascendance of Israel's Radical Right, Oxford 1991, str. 211 – Religious Fundamentalism and Political Quasi-Fascism: Kach and the Legacy of Rabbi Meir Kahane.
 47. Agentura AP: Extremist's death mars peace prospects, 1. 1. 2001; *BBC News* – The Kahanes: Like father, like son, 31. 12. 2001.
 48. Extrémně pravicová aliance *Haichud Haleumi (Národní jednota)* vznikla relativně nedávno – a to až před volbami do 15. Knesetu v roce 1999 – dohodou mezi třemi ultrapravicovými subjekty – stranou *Moledet (Vlast)* tehdy ještě vedenou penzionovaným izraelským generálem *Rechavamem „Gandhi“ Ze'evim*, osadnickou stranou *Tekuma (Znovuzrození)* a stranou *Chéruť Hachadaša (Nový Chéruť) Bennyho Begina*, syna někdejšího izraelského ministerského předsedy Menachema Begina.
 49. Co se týče města Hebronu, je zdejší situace velmi složitá – dochází zde k souběhu dvou skutečností: židovského radikalismu a zároveň historického práva usídlit se zde. Od dob starověku až do roku 1929 bylo v Hebronu trvalé židovské osídlení (jsou zde pohřbeni patriarchové Abrahám (neboli Ibrahim), Izák, Jákob a jejich manželky – tedy postavy důležité jak pro judaismus, tak i pro islám). V roce 1929 však došlo ke krvavému protizidovskému pogromu a Židé Hebron opustili a vrátili se až po Šestidenní válce. Zdejší problém však spočívá v současnosti v tom, že současná židovská populace v Hebronu samotném

- a v nedaleké osadě *Kyrijat Arba* patří mezi nejmilitantnější v regionu a stala se útočištěm extrémních židovských hnutí a teroristů (např. masového vraha Barucha Goldsteina, který v roce 1994 ve zdejší mešitě zastřelil 29 Palestinců). Viz např. BBC News: The hostility of Hebron, 3. 12. 2001.
50. Srovnejte obhajobu politiky osadnictví na stránkách izraelského ministerstva zahraničních věcí www.israel-mfa.gov.il/mfa a protiargumenty např. na stránkách izraelské organizace *B'Tselem* zabývající se dodržováním lidských práv na okupovaných územích – <http://www.btselem.org>.
51. Pramen: <http://www.btselem.org>.
52. Když se Likud dostal v roce 1977 k moci, bylo na okupovaných územích 76 osad s celkovým počtem asi 8 500 osadníků. Právce však osadnictví velmi protežovala a v roce 1992 bylo na okupovaných územích již 175 osad (128 na Západním břehu, 32 na Golanech a 15 v Gaze) s přibližně 115 000 – 120 000 osadníky. Pramen: *Dowty, A.: The Jewish State – A Century Later*, University of California Press, Berkeley 1998, str. 232–233.
53. Pramen: *An Atlas of Palestine; The West Bank and Gaza*, ARIJ, Jerusalem 2000.
54. Municpální hranice osady *Ma'ale Adumim* v r. 2000 svou velikostí předčily i municpální hranice Tel Avivu. *Ma'ale Adumim* je tedy oficiálně po Jeruzalému druhým největším městem co do rozlohy.
55. BBC News: Settlers: Claiming the 'Promised Land', 12. 12. 2001.
56. 10 killed in attack on bus near Emmanuel, Ha'aretz, 13. 12. 2001.
57. Např. *Plett, B.: Analysis: Sharon's Strategy*, BBC News, 14. 12. 2001.
58. Tamtéž.
59. New policy on Mideast faces test, Washington Post, 25. 11. 2001.
60. Velmi tvrdě kritizuje dosavadní vládní politiku např. politolog *Baruch Kimmerling: The right wing without its fig leaf*, Ha'aretz, 4. 12. 2001.
61. Jako určité srovnání můžeme uvést (hlavně dřívější) terorismus severoirský a přístup Velké Británie k němu – stěží najdeme odvetnou reakci Británie obdobnou odvetám izraelským (např. v případě pumových útoků irských radikálů v Londýně), či podobnou reakci Španělska na teror baskických radikálů z ETA.
62. Např. *Mocek, M.: EU odmítá ničení majetku Palestinců*, Mladá fronta dnes, 24. 1. 2002; nelze rovněž poukazovat na starozákonní principy jako „oko za oko, zub za zub“, jak k tomu někdy v religiózních kruzích dochází.
63. Viz internetové stránky izraelských organizací zabývajících se dodržováním lidských práv na okupovaných územích *B'Tselem* (Izraelské informační centrum pro lidská práva na okupovaných územích) <http://www.btselem.org/> a *Rabbis for Human Rights* <http://www.rhr.israel.net/>.
64. Viz pravidelně aktualizovaná stránka na <http://www.btselem.org/> – Fatalities in the al-Aqsa Intifada. Od vypuknutí Intifády al-Aksa dne 29. září 2000 do 27. ledna letošního roku bylo usmrceno celkem 1060 lidí, z toho 804 Palestinců, 244 izraelských občanů a 12 cizích státních příslušníků. V případě Palestinců pocházelo 656 obětí z řad civilistů; v případě Izraele bylo 183 obětí civilních. Zbylé oběti byly členy bezpečnostních sborů. V uvedeném období Izrael v rámci své politiky fyzické likvidace vybraných Palestinců mimosoudně popravil 48 palestinských radikálů. Při těchto akcích však zahynulo i 13 nevinných civilistů.
65. Např. *Shragai, N.: Peace Now proposes plan to evacuate settlements in Gaza and the West Bank*, Ha'aretz, 5. 12. 2000.
66. Např. *Benn, A.; Alon, G.: Peres working on a „Gaza first“ program for the Palestinian state*, Ha'aretz, 6. 11. 2001.

Příloha: stručný historický přehled mírového procesu

Mírový proces se datuje od r. 1991, kdy byla v říjnu do Madridu svolána konference na téma mír na Blízkém východě. Obsah společné pozvánky je interpretován jako základní reference pro mírový proces. Poté následovala bilaterální jednání mezi Izraelem a (jednotlivě) Palestinci,

Sýrii, Libanonem a Jordánskem. Dále probíhala multilaterální jednání, která začala v lednu 1992 v Moskvě, na témata ekonomického rozvoje, životního prostředí, vody a uprchlíků. Během desítek kol izraelsko-palestinských rozhovorů nedošlo k žádnému markantnímu průlomů; jednou z největších překážek se staly židovské osady na okupovaných územích.

Kromě výše zmíněných jednání však probíhaly ještě tajné kontakty v Oslu, které v r. 1993 vyústily v uzavření dohod nazvaných „*Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangement*“, tzv. **I. mírová dohoda z Osla**, které v Bílém domě 13. září 1993 za palestinskou stranu podepsal J. Arafat jako předseda OOP a za izraelskou stranu ministerský předseda *Jicchak Rabin*. Podle mírových dohod měla být po přechodnou dobu pěti let ustanovena Palestinská samospráva na území Západního břehu a pásma Gazy. Během tohoto období by obě strany jednaly o otázkách týkajících se závěrečné dohody, tj. hlavně Jeruzaléma, uprchlíků, hranic, židovských osad a vody. Závěrečná dohoda pak měla být uzavřena na základě rezoluce bezpečnostního výboru OSN č. 242 a 338. Od podepsání dohody z Osla se datuje rozdělení palestinských okupovaných území na zóny A, B, C, přičemž zóna A znamená území pod plnou palestinskou samosprávou, zóna B území pod palestinskou civilní správou a pod izraelskou bezpečnostní správou, zóna C pod plnou izraelskou správou. V říjnu 1999 zabírala zóna A 3,5% Západního břehu, zóna B 26%, zbytek se nacházel v zóně C. V pásmu Gazy spadá celkem 35% území pod plnou izraelskou správou.

Izraelsko-palestinská jednání pokračovala a v září 1995 byla uzavřena **Dohoda o přechodném uspořádání (tzv. Oslo II)**, od které se počítá ona pětiletá lhůta, která měla vést ke vzniku samostatného palestinského státu. Na jaře 1996 se uskutečnily volby do Palestinské národní samosprávy; prezidentem byl zvolen Jásir Arafat.

V lednu 1997 byla uzavřena dohoda týkající se Hebronu, na jejímž základě bylo město rozděleno na dvě části: 80% připadlo pod palestinskou správu, tzv. H1, 20% pod izraelskou správu, tzv. H2. V H2 žije oficiálně cca 400 Izraelců, kteří jsou chráněni 2 000 izraelskými vojáky, a cca 20 000 Palestinců.

V říjnu 1998 podepsali v USA J. Arafat a tehdejší izraelský premiér B. Netanjahu **Wye River Memorandum**. Konkrétně se jednalo o opakovaný odklad stahování izraelské armády z vybraných palestinských okupovaných území.

Období relativního klidu, kdy se Palestinské samosprávě víceméně dařilo držet na uzdě opoziční skupiny, se po neúspěchu mírových jednání **Camp Davidu v létě 2000** rychle chýlilo ke konci. **Napětí vyvrcholilo dne 28. září 2000** „procházkou“ tehdy vedoucího představitele nejsilnější opoziční strany Likud Ariela Šarona po Chrámové hoře s policejním doprovodem 2 000 policistů. Tato akce dala podnět rozsáhlým palestinským protestům a vzniku *Intifády al-Aksa* (nebo také Druhá intifáda).

Na sklonku svého prezidentského termínu se pokusil americký prezident Clinton situaci uklidnit a svolal **17. října 2000 summit do Šarm aš-Šejchu**. Poté následovaly v listopadu **bilaterální izraelsko-palestinské rozhovory v Tabě**, které však skončily bez výsledku. Summit v Šarm aš-Šejchu dal podnět k vytvoření zjišťovací komise pod vedením amerického senátora *George Mitchella*. Tato komise vydala 30. dubna 2001 dokument známý coby „*Mitchell Report*“, který ukazuje cestu, jak prolomit uzavřený kruh násilí a obnovit mírová jednání. Dalším dokumentem, který se soustřeďuje především na bilaterální bezpečnostní otázky, je *Tennetiv dokument*, vytvořený v létě 2001 pod vedením amerického ředitele CIA *George Tenneta*.

Summary:**Israel and Palestinian Territories after September 11, 2001**

The terrorist attacks on the USA should inevitably have cast their reflections upon such an exposed region of the world as the Middle East, more specifically, upon the events in Israel and in the Palestinian Territories. In view of the fact that from the viewpoint of the political science and the related disciplines this region is more than interesting, the present writers wish to comprehend and to comment these events on the professional level in connection with the attacks of September 11.

To make the presentation more integrated, a commentary on actual state of affairs in the region is added, including description of some basic phenomena, which are necessary for understanding the present situation (e.g., a brief consideration of the peace process).

The article is subdivided as follows:

- the situation in the region in the course of the terrorist attacks on the U.S.A. and the immediate reaction
- the characteristic features of Ariel Sharon's government
- the Palestinian extremism
- the Israeli extremism and the phenomenon of settlements
- the role of the U.S.A. in the recent Middle East events

Further aim of this paper is to draw attention to the measures of knowledge of the event in the mentioned region; considerable amount of news and commentaries about the Middle East appear in the Czech media, but very often in disregard of the relevant facts and circumstances, or, unfortunately, being written without author's first-hand experience of the local conditions.

But for a few exceptions, there appear mostly compilations of different agency and newspaper reports in the Czech media, and propaganda articles as well. Some unnamed Czech writers are almost unfailingly tendentious, so that it is quite possible to forecast their position even before reading their articles.

Last but not least the authors have been stimulated to write this paper by conspicuous absence of authentic and reliable books and articles about the Middle East problems in this country.

In the end the present writers try to prognosticate in some way the possible variants of the future development in the region in question. At the same time they are aware that any forecast or delimitation of any time horizons is very difficult here, if possible at all.